

OKSANA STADNYK

Urologia w Krajowym Szpitalu Powszechnym we Lwowie — mało znane karty historii

Urology at National General Hospital in Lviv — a Little-Known History

Lwowski Wojewódzki Szpital Kliniczny

Streszczenie

Powstanie i rozwój urologii w Galicji nie byłyby możliwe bez rozwoju teoretycznych dyscyplin w XIX wieku, wprowadzenia i stosowania nowych metod leczenia oraz zabiegów chirurgicznych w zakresie chorób układu moczowo-płciowego. Sto czterdzieści pięć lat temu lekarze chirurdzy Krajowego Szpitala Powszechnego we Lwowie (obecny Lwowski Obwodowy Szpital Kliniczny) — dr J. Mołędziński, prof. G. Ziembicki i dr Z. Leńko — położyli fundament przyszłego rozwoju urologii we Lwowie i Galicji.

Słowa kluczowe: Szpital Powszechny we Lwowie, urologia, litotrypsja

Abstract

The formation and development of urology in Galicia would be impossible without the development of theoretical subjects at the beginning of the XIX century, introduction and application of new treatment methods, and a variety of surgical interventions for diseases of urinary-genital system. One hundred and forty-five years ago, surgeons of Provincial General Hospital in Lviv (currently Lviv Regional Clinical Hospital) J. Molendzinski, prof. G. Ziembicki and Z. Lienko — laid the foundations for future development of urology in Lviv and Galicia.

Keywords: General Hospital in Lviv, urology, lithotripsy

Zabiegi chirurgiczne oraz procedury dotyczące układu moczowo-płciowego, takie jak cewnikowanie i kastracja, litotomia itd. przeprowadzane były od dawna. Od połowy XIX wieku, wraz z wprowadzeniem znieczulenia, aseptyki i antyseptyki, ogólna i specjalistyczna chirurgia mogły się intensywnie rozwijać, ponieważ zmniejszenie bólu podczas zabiegu i korzystniejsze prognozy dotyczące wyleczenia stworzyły warunki sprzyjające kształtowaniu wąskich chirurgicznych specjalizacji takich, jak np. ortopedia, urologia, otolaryngologia [2].

Szybko zaczęły się rozwijać nowe metody leczenia schorzeń urologicznych. Wiadomo, że kruszenie (litotrypsję) kamieni pęcherza zademonstrował Jean Civiale (1792–1867) w 1824 roku w Paryskiej Akademii Nauk, a w 1832 roku metoda została udoskonalona przez Heurtehoupa (1793–1864). Próby diagnozowania chorób pę-

cherza moczowego sięgają 1853 roku, kiedy Antoine Jean Desormeaux (1815–1882) przedstawił w Paryżu endoskop, działający przy pomocy źródła światła umieszczonego na zewnątrz aparatu. Za punkt zwrotny w rozwoju urologii uznawany jest rok 1877, kiedy Maximilian Nitze (1848–1906) zaprojektował cystoskop — urządzenie lepiej nadające się do użytku dzięki umieszczeniu źródła światła na jego końcu. W 1869 roku heidelberski profesor Gustave Simon (1824–1876) po raz pierwszy wykonał operację usunięcia nerki, co stało się ważnym krokiem naprzód w chirurgii nerek [2]. Wynalazek cystoskopu, a także dalszy rozwój dyscyplin teoretycznych przyczyniły się do ostatecznego ukształtowania urologii jako samodzielnej specjalności chirurgicznej.

W tym historycznym kontekście interesujący wydaje się początek i rozwój urologii w Krajowym Szpitalu Po-

Kamień męcherza 2 mężczyzn.

U krawca 49-letniego składający się z fosforanów potrójnych mający średnicy 19 milimetrów; chory uczył ból izatykanie przy oddawaniu moczu przed dwoma laty, na które cierpienia leczył się rozmaitemi sposobami oczywiście bez skutku; przy przyjęciu do szpitala obok obecności kamienia i silnego niezytu męcherza nie znaleziono innych zmian. W 10 posiedzeniach skruszono kamień w 24 razach, w odstępach 2–4 dniowych; po 6tem posiedzeniu obrzmiało prawa przyjądrze, które po użyciu zimnych okładów wkrótce się rozeszło; z tego powodu musiano się wstrzymać z kruszeniem dalszem na kilka dni. Gdy po kilkakrotnem badaniu żadnego kamyka nie znaleziono i gdy wszystkie objawy podmiotowe ustąpiły, chory wyszedł uleczony. Okruchy wyszły z moczem ważyły po wysuszeniu 2½ drachmy.

Drugi wypadek kamienia u obywatela ziemskiego 64 lat liczącego, objawy podmiotowe jako to: ból przy oddawaniu moczu, który aż do łytek się rozciągał, czasem zatykanie, czasem moczenie krwawe, od kilku lat choremu dokuczały i był na takowem leczony jako na chorobę haemorrhoidalną.

Badanie cewnikiem a następnie kruszycielem wykazało obecności kamienia w średnicy 39 milimetrów, twardego, oprócz tego przerost stercza i męcherza połączonej z silnym niezystem.

Do skruszenia tego kamienia potrzebowano 44 posiedzeń w odstępach kilkodniowych, w których 120 razy kruszono; prócz silniejszego niezytu początkowo innych objawów nie było. Męcherz wystrzykiwano codziennie rozczynem garbunku i chory używał dwa razy dziennie kąpieli nasiadówych, okruchy odeszły z moczem i wysuszone ważyły 6 drachm składające się z moczanów. Chory pozostał jeszcze z końcem

wszechnym we Lwowie [KSP, dziś Lwowski Obwodowy Szpital Kliniczny; wcześniejsze nazwy: Szpital Powszechny we Lwowie (od 1783), Krajowy Szpital Powszechny we Lwowie (od 1854), Państwowy Szpital Powszechny we Lwowie (od 1920), Kliniki Lwowskiego Instytutu Medycznego (od 1940), Lwowski Wojewódzki Szpital Kliniczny (od 1959)].

Częstotliwość występowania kamicy moczowej oraz patologii onkourologicznej osiągnęła w XIX wieku w województwie lwowskim wysoki poziom, co pilnie wymagało zapewnienia specjalistycznej pomocy lekarskiej. Dane archiwalne wskazują, że już w latach 70. XIX wieku w oddziałach lwowskiego szpitala leczono choroby układu moczowo-płciowego. Według publikacji w Roczniku Towarzystwa Lekarzy Galicyjskich oraz sprawozdań KSP za rok 1872–1873, w oddziałach chorób wewnętrznych leczono m.in. zapalenie nerek i nowotwory nerek, w oddziałach chirurgicznych zaś leczono choroby dróg układu moczowo-płciowego, zapalenie jądra, zapalenie nadjądrza, zapalenie pęcherza moczowego, zwężenie moczowodu, kamienie pęcherza i inne [9]. Przeprowadzono następujące operacje: mechaniczne i otwarte cystolitotrypsje, pogłębianie i plastykę cewki moczowej, amputację prącia, operacje przy obrzęku jąder [13].

Wszystkie zabiegi terapeutyczne oraz chirurgiczne w oddziałach szpitala wykonywano, wykorzystując specjalistyczne metody przyjęte w ówczesnej medycynie. Nie możemy jednak twierdzić, że lekarze identyfikowali się ze specjalizacją urologiczną. Wiadomo, że termin „urologia” pojawił się na Zachodzie blisko połowy XIX wieku, a w Polsce po raz pierwszy został zastosowany przez lekarza Adama Mincera (1867–1914) w 1901 roku w tytule pracy naukowej [2, 3].

Moim zdaniem, kształtowanie urologii w KSP zaczęło się od prymariusza chirurgicznego oddziału nr 2 Józefa Mołędzińskiego (1841–1875) [4, 7], który był gorącym zwolennikiem wprowadzania osiągnięć naukowych do praktyki swego oddziału. Młody lekarz, członek Towarzystwa Lekarzy Galicyjskich, poczynając od jego powstania w 1867 roku, był aktywnym uczestnikiem wszystkich posiedzeń, od 1868 roku — jego sekretarzem, a w 1869 roku — delegatem na I zjazd polskich lekarzy i przyrodników w Krakowie. J. Mołędziński opublikował kilka prac naukowych na temat problemów urologicznych: „Cieśń zatrzymanie moczu, gwałtowne rozszerzenie (cathétérisme forcé); wyleczenie” („Przegląd Lekarski”, 1867, nr 48), „Jeszcze o scieśnieniu cewki moczowej” („Przegląd Lekarski”, 1868, nr1). W pracy „Przyczynę do rzeczy o litotrypsyi” („Przegląd Lekarski”, 1867, nr 26, 27, 28) autor dokładnie opisał historię wprowadzenia litotrypsji do praktyki medycznej, teoretyczne zasady jej realizacji,

IL. 1. Strona tytułowa i wyciąg z opisu leczenia kamieni moczowych. Sprawozdanie lekarskie Szpitala Powszechnego Krajowego we Lwowie za rok 1873

metody wykonania i, co najważniejsze — przedstawił swoje własne obserwacje kliniczne [11].

Być może ten młody lekarz mógł stać się pierwszym urologiem w Galicji, jak również w całej Polsce, ale niestety zmarł w wieku 34 lat z powodu choroby serca.

Za wyjściowy punkt historii wyodrębnienia każdej dziedziny medycyny można uważać zorganizowanie oddziału specjalistycznej opieki lekarskiej [2]. Takim punktem było zaprowadzenie łóżek urologicznych w Krajowym Szpitalu Powszechnym we Lwowie.

Grzegorz Ziembicki (1849–1915), który w 1883 objął stanowisko prymariusza na oddziale chirurgicznym w KSP [14], jako utalentowany chirurg, lekarz, posiadający wyjątkowe umiejętności organizacyjne i wizję perspektywiczną, zwracał wielką uwagę na postęp chirurgii, organizowanie opieki chirurgicznej i, w szczególności, na rozwój specjalizacji chirurgicznych.

Zainteresowania naukowe prof. G. Ziembickiego były nader zróżnicowane i obejmowały: chirurgiczne leczenie naczyniowych tętniaków, schorzeń dróg żółciowych, guzów jajnika, ropowicy tylnego śródpiersia, histerektomię, chirurgię torby kręzkowej, problemy nagłej śmierci przy złamaniach kości, kwestie chirurgii dziecięcej, ortopedii, neurochirurgii [1, 2]. Istnieje informacja, że w oddziale chirurgicznym KSP były leczone także choroby obszaru szczękowo-twarzowego — w 1892 roku, właśnie przez prof. Ziembickiego, zostało wykonanych siedem resekcji żuchwy [8].

Uważa się, że profesor Grzegorz Ziembicki jako pierwszy we Lwowie i Galicji wprowadził urologię [1]. W badaniach naukowych dużo uwagi poświęcił chirurgicznemu leczeniu chorób układu moczowo-płciowego, w szczególności przedstawił własną metodę operacji przetok moczowo-odbytowych (opisaną w pracy „Une nouvelle methode pour la cure des fistules rectourethrales”), udoskonalił metodę prostatektomii, był jednym z czołowych specjalistów, którzy wykonywali litotrypsje pęcherza moczowego. Ponadto opracował własną metodę litoekstrakcji kamieni pęcherza moczowego. W 1922 r. na spotkaniu koła naukowego lekarzy Państwowego Szpitala Powszechnego we Lwowie (PSP) Z. Leńko wygłosił sprawozdanie dotyczące 189 okazów rzadkich kamieni pęcherzowych, wydobytych w ciągu 16 lat stosowania metody prof. G. Ziembickiego [6].

W latach 1909–1910 prof. G. Ziembicki wykładał urologię na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Lwowskiego [2, 16].

W 1895 roku do KSP przyszedł młody lekarz Zenon Marian Leńko (1868–1950) [1, 2, 14, 15]. Dostrzegając u Z. Leńki właściwe upodobania oraz umiejętności, prof. G. Ziembicki w 1898 roku powierzył mu prowadzenie chorych z problemami urologicznymi. W lutym

Wykaz operacji
wykonanych na II oddziale chirurgicznym
od 1 Stycznia do 31 Grudnia 1873 roku.

Tabl. I.

	Ilość	Z wynikiem		
		pozytym	niepozytym	
Resekcje i amputacje	Wyluszczenia palców u rąk i nóg	16	16	
	Barku płatowa	1	1	
	Przedbarku	1	1	
	Uda dwupłatowa	1	1	
	Podudzie	5	6	3 ¹⁾
	Podudzia podług Symego	5	2	
	Szczęki dolnej lewej potowy	2	1	
	Lokcia	1	1	
	Stawu skokowego podług Pirogoffa	3	3	
	Stawu kolennego	1	1	1 ³⁾
	Wydłutowania ośloiny	3	1	2 ³⁾
	Wyjście odsłoiny	2	2	
	Odprowadzenie zwichnięć	2	2	
	Wyjście i plastyka wargi dolnej Bruusa i Diffebach	11	10	1 ⁴⁾
	" skrzydła nosowego i plastyka z polczka	2	2	
	" raka na szyi	1	1	
	" gruczolu piersiowego i gruczol. pachw.	5	3	2 ³⁾
	" wargi sromowej (galwanokautyką)	1	1	
	Odciecie członka męskiego (galwanokautyką)	1	1	
	Oper. wargi zajęczej (zwykl. i plg. Malgaigne)	2	2	
	Oper. krwawa przepukliny uwiesznietej	3	3	3 ³⁾
	Operacja przetoki żyły	1	1	
	Operacja przetoki pęchwo-prostnicowej	1	1	
	Odprowadzenie przepukliny uwiesznietej	4	4	
	Oper. Stulejki (przecięcie i obrabek)	1	1	
	Bozaszerzenie zwężonej cewki	1	1	
	Przekłucie przepukliny wodnej (2 razy Inj. e' Tra Jodi)	3	3	
	Cięcie kamienia uad spojeniem łonowam	1	1	1 ⁷⁾
Kruszenie kamienia	1	1		
Przecięcie ozyraków i wąglików	8	5	1 ⁴⁾	
Operacja zaoogicy	1	1		
Prześciecia ropni	64	64	5	
Wyprostowanie skurczenia odnogi dolnej	1	1		
Zalozono opasek gipsowych	34			
" " karukowych	11			
Razem	304	140	19	

1) W skutok ropniety. 2) Następną amputacja u d. 3) Zgorzelina i zakłócenie krwi gułine. 4) Zastarzało zwichnięcie uda. 5) Jedna na zakłócenie gułine, druga na zapalenie otrzewnej rakowate. 6) Zgorzelino kieszek. 7) Zapalenie otrzewnej. 8) Zawałenie oplotkowe.

Sprawozdanie szpitala.

Il. 2 Lista zabiegów wykonywanych w KSP. Sprawozdanie lekarzkie Krajowego Szpitala Powszechnego we Lwowie za rok 1873

N° 27. 6 lipca. 1867.

PRZEGLĄD LEKARSKI

WYDAWANY STARANIEM Oddziału Nauk Przyrodniczych i Lekarskich
C. K. Towarzystwa Naukowego Krakowskiego
pod redakcją Profesorów Janikowskiego, Madrowicza, Majera, Skobla i Doktorów
Oettingera, Rydla i Zieleniewskiego.

WYCHODZI: tygodniowo w objętości jednego zeszytu co Soboty. w Krakowie w Drukarni c. k. Uniwersyt. pod zarządzeniem A. Madrowicza. Biurowi Redakcyi Przeglądu: w domu c. k. Towarzystwa Naukowego, Ulica Sławkowska, Nr. 22.	CENA: w Krakowie rocznie . . . 2l. 6 — w a. półrocznie . . . 2l. 3 — " w Państwie Austriackim z przesyłką pocztową rocznie 2l. 6 s. 50 . półrocz. 2l. 3 s. 30 . Dla zagranicznych, drogą poczt. wypłaćcie dopłatą przesyłki według przepisów poczt.	PRZEDPŁATE PRZYJMUJĄ: Kancelaryja c. k. Towarzystwa Nauk. w Krakowie, Ulica Sławkowska, Nr. 22 tędyż. Biurowi Redakcyi Przeglądu w domu powyż. wymienionym, — oraz wszystkie c. k. Urzędy pocztowe tak iła królestwa koronnych jak i dla zagranicy.
--	---	---

Tytuł: *Molendziński: Przyczynek do rzeczy o litotrypsji. (Ciąg dalszy.)* — *Sierkowski: Ciężenia nerwów tamięcych. (Ciąg dalszy.)* — *Dobkowski: Pogład na ruci i postępowanie w zbrojowych krakowach w roku 1866. (Ciąg dalszy.)* — *Wyszyński z pism. — Rozmaitości.*

<p style="text-align: center;">Przyczynek do rzeczy o litotrypsji</p> <p style="text-align: center;">skrz. III</p> <p style="text-align: center;">dr. MOLENDZIŃSKI we Lwowie.</p> <p style="text-align: center;">(Ciąg dalszy.)</p> <p>Dostawczy chorego z kamieniem męcherza, postanowien takowy usunąć za pomocą skruszenia, z powodów, które częścią przy wskazaniach do litotrypsji podalem, a częścią jeszcze później wyszczę.</p>	<p>Ilości i w krótkich przestankach ze znacznym bólem. Gdy przypady te ciągle się zwiększały, udał się do mnie po radę; po zbadaniu przedstawił następujący stan: Badając go pierwszy raz, znalazłem tylko powiększenie gruczolu przyprzrętnego po prawej stronie (dziób cewnika zwracał się na lewo), znaczne guzy krwawicowe koło rzyki, męcherz przy badaniu mocno oddziaływający, sztywno jego wysoko położona; kamienia jednak, którego</p>
---	--

Il. 3 Strona z czasopisma „Przegląd Lekarski” z 1867 roku z artykułem Józefa Molendzińskiego

Il. 4 Prof. Grzegorz Ziembicki, chirurg, prymariusz oddziału chorób chirurgicznych w Krajowym Szpitalu Powszechnym we Lwowie w latach 1883–1913

Il. 5 Sala operacyjna Rezerwowego Szpitala Czerwonego Krzyża nr IX we Lwowie przy ulicy Słodowej 6. Przy stole operacyjnym dr Zenon Leńko i Tadeusz Prashil. Obok pomocnicy — siostra tercjarka, a także mężczyźni w mundurach wojskowych. Zdjęcie Witolda Schreiber'a, rok 1916

1901 roku profesor Ziembicki zorganizował dla chorych z problemami urologicznymi ambulatorium, przyjmując dra Leńkę na nowo utworzone stanowisko kierownika tego ambulatorium. Jednocześnie wydzielił ze swego od-

działu chirurgicznego łóżka, tworząc w ten sposób dział urologiczny, i polecił dr. Leńce opiekowanie się wyłącznie tymi chorymi. Faktycznie był to pierwszy pozaetatowy samodzielny oddział urologiczny w kraju [1, 2, 3].

W latach 1901–1905 Grzegorz Ziembicki i Zenon Leńko byli jednymi z pierwszych lekarzy, którzy wykonywali nefrektomię, operowali przetoki moczowo-odbytowe.

W tym samym okresie Zenon Leńko był pionierem wykorzystania badań endoskopowych i katetyzacji (od 1903); wprowadził rentgenoskopię pęcherza moczowego i zgłębnikowanie moczowodów (wspólnie z G. Ziembickim), o czym przedstawiona została naukowa informacja w 1903 roku; od 1906 wykonywał adenomektomię z wykorzystaniem różnych metod (810 adenomektomii do r. 1928), powszechnie stosował litotrypsję, wykonywaną „ślepy” litotryptorem [1].

Pierwszej oceny pracy działu urologicznego dr Leńko dokonał w studium „Rzut oka na ruch działu urologicznego w dziesięcioleciu 1901–1910”, przedstawionej na Zjeździe Chirurgów Polskich w 1910 r. w Warszawie, gdzie podał, że liczba pacjentów leczonych przez 10 lat w oddziale urologicznym stanowiła 1596 osób, w ambulatorium 1100, operowano 420 chorych, wykonano 625 cystoskopii, 33 uretroskopii i 257 cewnikowań moczowodów [10].

W 1907 i 1910 Z. Leńko odbył podróże naukowe do Niemiec, Danii, Francji, odwiedził oddziały urologiczne w Paryżu, Herrnsdorfie, Kopenhadze i Berlinie, a następnie zaplanował budowę nowego budynku dla urologii, później zaś przebudowę I piętra budynku dawnego kolegium pijarów, gdy realizacja budowy okazała się niemożliwa.

Podczas pierwszej wojny światowej dr Leńko poza główną pracą w KSP pracował w Rezerwowym Szpitalu Czerwonego Krzyża we Lwowie.

23 maja 1918 odbyło się oficjalne otwarcie etatowego oddziału urologicznego we Lwowskim Państwowym Szpitalu Powszechnym — pierwszego oddziału tego rodzaju w regionie — z powołaniem dr. Z. Leńki na prymariusza. Tak więc, dopiero po 17 latach dr Z. Leńko, prowadzący od 1901 r. pozaetatowy oddział urologiczny w ramach oddziału chirurgicznego, oficjalnie otrzymał prawa oraz tytuł prymariusza.

Dłuższy czas oddział urologiczny nie miał osobnego pomieszczenia, oprócz pokoju [12] tuż obok oddziału chirurgicznego, który znajdował się w budynku pijarów (obecnie główny budynek Szpitala Obwodowego we Lwowie). Dopiero w 1926 roku udało się ulokować cały oddział urologiczny na pierwszym piętrze budynku pijarów [1, 2, 5, 8, 12]. W 1930 roku oddział został reorganizowany i rozszerzony do 30 łóżek, z izbami: obserwacyjną (na 3 łóżka), przedoperacyjną i operacyjną. Przychodnię

przeniesiono do pomieszczeń na parterze. Jednocześnie dział otrzymał nowy sprzęt — cystoskop najnowszej klasy, litotryptory, uretroskop, autoklaw do sterylizacji. Sala operacyjna została wyposażona w oświetlenie fluorescencyjne [12].

Podczas całego okresu zarządzania oddziałem urologicznym przez dr. Z. Leńkę w oddziale zostało przeszkolonych około 100 lekarzy urologów i chirurgów różnych specjalności.

Prace naukowe dr. Z. Leńki liczą ponad 30 tytułów. Najważniejszymi z nich są: „Oświetlenie pęcherza moczowego i zgłębnikowanie moczowodów” (wspólnie z G. Ziembickim), 1903 r.; „Postępowanie przy zgłębnikowaniu moczowodów”, 1903 r.; „Rany postrzałowe pęcherza”, 1913 r.; „Rzut oka na ruch działu urologicznego w dziesięciolecie 1901–10”, 1911 r.; „Przyczynki do zagadnienia o wchłanianiu prawidłowego pęcherza” (wspólnie z J. Krzyżanowskim, 1921 r.); „Uchyłek pęcherza moczowego”, 1922 r.; „Usuwanie kamieni pęcherza moczowego”, 1923 r.; „Badania nad wchłanianiem prawidłowego pęcherza moczowego” (wspólnie z J. Krzyżanowskim), 1924 r.

Po przejściu na emeryturę w 1928 roku dr Z. Leńko do 1937 roku kontynuował pracę jako urolog Zarządu Okręgowego Polskich Kolei Państwowych we Lwowie.

W 1939 roku dr Leńko uznany za wroga władzy radzieckiej, był zmuszony wraz z rodziną do opuszczenia Lwowa w ciągu 24 godzin. Dzięki interwencji dwóch ukraińskich lekarzy — internisty dr. Mariana Pańczyżyna i okulisty dr. Leontija Maksymońko — udało się odwołać zlecenie milicji [1]. W 1945 roku Z. Leńkę ekspatriowano do Przemyśla, i dalej — do Krakowa, gdzie został jednym z członków założycieli Polskiego Towarzystwa Urologicznego w 1949 roku.

Z okazji XIV Zjazdu Polskiego Towarzystwa Urologicznego w Łodzi (1974 r.) i XXV rocznicy powstania Towarzystwa wybito medal pamiątkowy, na awersie którego znalazły się portrety trzech kolejnych twórców polskiej urologii (Z. Leńko, A. Mincer, T. Pisarski), a na rewersie — wizerunek założyciela Polskiego Towarzystwa Urologicznego dr. med. Waława Lilpopa [1].

W 1928 roku stanowisko prymariusza na oddziale urologicznym w PSP we Lwowie otrzymał uczeń dr. Z. Leńki Stanisław Laskownicki (1892–1978) [9, 12].

S. Laskownicki rozpoczął karierę zawodową w 1920 roku, specjalizując się w chirurgii ogólnej u prof. Schramma, Ostrowskiego, a także w urologii — u dr. Z. Leńki; był wielokrotnie szkolony w klinikach chirurgicznych oraz urologicznych w Paryżu (1923–1924) i Wiedniu (1938) [9]. Obszary jego zainteresowań były zróżnicowane: ulepszone techniki chirurgiczne oraz diagnostyczne w urologii, w szczególności problemy chi-

rurgii prostaty, pęcherza, dróg moczowych, gruźlica, kamica moczowa; udoskonalił wyposażenie i technikę transfuzji krwi; jako jeden z pierwszych wykorzystał rad w leczeniu raka pęcherza moczowego; powszechnie stosował metody sanatoryjnego leczenia kamicy układu moczowego.

Z niewielką przerwą S. Laskownicki zarządzał oddziałem urologicznym do 1942 roku, a następnie z powodu trudnej sytuacji w okresie wojennym zmuszony był opuścić Lwów — udał się do Warszawy, potem zaś do Krakowa.

Wnioski

W tym samym czasie, kiedy w Europie intensywnie rozwijały się nauki chirurgiczne, wprowadzano i stosowano nowe metody leczenia i różnego rodzaju interwencje chirurgiczne w chorobach układu moczowo-płciowego, 145 lat temu chirurdzy Krajowego Szpitalu Powszechnego we Lwowie położyli podwaliny pod przyszły rozwój urologii w naszym kraju.

Istnienie silnej praktycznej i naukowej, profesjonalnie ugruntowanej szkoły, stworzonej przez lekarzy Krajowego Szpitala Powszechnego we Lwowie, pionierów w dziedzinie chirurgicznej opieki urologicznej — dr. Józefa Mołędzińskiego, prof. Grzegorza Ziembickiego i dr. Zenona Leńkę — umożliwiło powstanie i rozwój urologii we Lwowie i w całej Galicji.

Piśmiennictwo

1. Bugajski A., *Dr wszech nauk lekarskich Zenon Marian Leńko — twórca pierwszych łóżek urologicznych w Polsce* [w:] *Urologia Polska* 1991, 44, 3.
2. Chojna J.W., *Krótki zarys dziejów urologii polskiej* [w:] *Archiwum Historii Medycyny*, 1989, 52, 2–3, 202–203.
3. Gałęzia M., Kowalski A., Jończyk M., *Pierwsze stulecie* [w:] *Urologia Polska*, 1985, 38, 4.
4. Janusz W., *W którym roku przeprowadzono u nas po raz pierwszy operację kruszenia dróg moczowych?* [w:] *Polska Gazeta Lekarska*, 1925, 27, 631.
5. *Księga informacyjna król. Stol. Miasta Lwowa i czterech południowo-wschodnich województw Rzeczypospolitej Polskiej*, Polskie Biuro Podróży „Orbis”, Lwów 1924, 151.
6. *Kółko Naukowe Lekarzy Szpitala Państwowego we Lwowie* [w:] *Polska Gazeta Lekarska*, 1922, 8, 164.
7. Kosmiński S., *Słownik lekarzów polskich*, Warszawa 1883, 332.
8. Kryst L., Dziak A., *Dzieje chirurgii dentystycznej, stomatologicznej i szczękowej* [w:] *Archiwum Historii Medycyny*, 1989, 52, 2–3, 266.

9. Leńko J., *Prof. dr wszech nauk lekarskich Stanisław Laskownicki — jeden z twórców urologii polskiej* [w:] *Urologia Polska*, 1991, 3, 189–193.
10. Leńko Z., *Rzut oka na ruch Oddziału Urologicznego w dziesięcioleciu 1901–1910* [w:] *Pamiętnik Zjazdu Chirurgów Polskich 1910*, Warszawa 1911, 213–219.
11. Mołodziński J., *Przyczynek do rzeczy o litotrypsyi* [w:] *Przegląd Lekarski*, 1867, 26, 27, 28.
12. *Polska Gazeta Lekarska*, 1937, 27, 516.
13. *Sprawozdanie lekarskie Szpitala Powszechnego Krajowego we Lwowie na rok 1873*, Dyrekcja Szpitala Powszechnego, Lwów 1875, 69, 89, 90, 94–97, 105–106, 113, 115.
14. *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1879*, Lwów 1879–1914, 567–568, 577–578, 674–675, 774–775, 862–863, 903–905, 1445.
15. Wiczkowski J., *Lwów, jego rozwój i stan kulturalny oraz przewodnik po mieście*, Lwów 1907, 297.
16. Zwoździak W., *Historia Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Lwowskiego* [w:] *Archiwum Historii Medycyny*, 1965, 3, 214.